

Pierre MILZA**Mussolini**

Volvox Globator, Praha 2013, 950 s.

Zatímco o německém nacionálním socialismu existují hromady studií, prací věnovaných italskému fašismu je poskrovnu, ač je to fenomén, který sice neměl tak extrémní projevy jako nacismus, ale v jistém ohledu by nás měl zajímat více – v současné „evropské krizi“, která není ani tak charakteru ekonomického jako spíš politického, je hrozba fašismu opět nanejvýš aktuální. Proto je třeba přivítat počín nakladatelství Volvox Globator, které vydalo obsáhlou politickou biografii italského fašistického vůdce z pera francouzského historika Pierra Milzy.

Jde o klasickou, na rozsáhlém výzkumu založenou práci, která představuje italský fašismus ve spojení s osudy jeho vůdce: od kořenů fašismu před první světovou válkou sleduje „příběh“ duceho během zrodu fašistického hnutí a následného postupného dobývání a dobytí moci, v době stabilizace fašistického režimu a vrcholu jeho moci, který klade do let 1929–1934, kdy se režim těšil podpoře – alespoň pasivní – značné části italského obyvatelstva a sama Itálie měla i poměrně příznivé postavení na mezinárodní scéně, přes pozvolný úpadek v druhé polovině 30. let, odstartovaný etiopským válečným dobrodružstvím, kdy italští fašisté nastoupili cestu, která je na prahu druhé světové války dovedla k radikalizaci a návratu k revolučním kořenům, jež sice byly v italském fašistickém hnutí přítomny vždy, ale z důvodů strategických, kvůli spolupráci s konzervativci a podnikateli, byly potlačovány. Itálie se připodobnila nacistickému Německu a režim, který by šel dosud označit za autoritativní, začal mít totalitní charakter. Následovala jeho agónie a Mussoliniho neslavný konec.

Milza nastiňuje kruh, který italský fašismus opsal mezi oběma světovými válkami. Mussolini patřil v mládí ke krajní levici a mezi prvními fašistickými funkcionáři byla většina bývalých socialistů, revolučních odbojářů a radi-

kálních republikánů. Během první světové války ale Mussolini odmítl marxistický třídní boj jako partikularistický a přiklonil se k národní myšlence. Odkaz revolučního socialismu spojil s odkazem „národního jakobinismu“ italských revolucionářů a bojovníků za národní sebeurčení Italů v 19. století, jako byli Mazzini nebo Garibaldi, a přioděl tak revoluční ideje do italského hávu.

Jako recept na rozbití starého světa zkorumpovaných politiků Mussolini vyzval revoluci, která má být národní, sociální, hierarchická a autoritářská. Podle Milzy hledal třetí cestu mezi marxismem, který podle něj ztroskotal coby doktrína emancipace mas, a liberalismem, jehož morální a politické nedostatky přivedly Itálii na okraj propasti.

Podobně jako nacismus i italský fašismus byl změtí idejí, kterým se snažil dodat soudržnost a oslovit jimi v rozjitřené poválečné společnosti frustrované masy vojáků a proletářů. Obsahová vyprázdňenost fašismu nejen ztěžuje jeho definici, ale především znamená, že není ideologicky zakotven a tím i omezen a může se šířit všemi směry, přičemž čerpá sílu srážením protikladů: spojuje revoluci s antirevolucí, národ se sociální změnou, pohrdání buržoazními hodnotami s touhou stát se novou elitou, nedůvěrou k proletariátu se snahou zorganizovat ho do kontrolovaných organizací... Podle Milzy lze právě ve dvojí tváři fašismu vidět „pravou povahu tohoto složitého jevu“.

Výše uvedené ale platí stejně dobře pro komunismus, a to včetně použité strategie: jak italští fašisté, tak i českoslovenští komunisté po druhé světové válce zvolili k získání moci v zemi dvoufázovou revoluci. Podobně jako fašisté zprvu alespoň formálně respektovali instituce italského království, i oni „respektovali“ okleštěnou poválečnou demokracii. Italští fašisté nechtěli radikální změnou režimu riskovat

ráznou protifašistickou ofenzívou a raději cíleně prosazovali na vedoucí místa ve státních institucích, policii a armádě své lidi, a totéž dělali i naši komunisté. Jestliže Milza píše, že tato fáze „legální diktatury“ konkretizuje spojení fašismu s tradičními vládnoucími vrstvami, přičemž je zjevné, že tyto vztahy zůstávají

nejasné, konfliktní a přechodné (s. 302), stejně tomu bylo i v Československu po roce 1945: komunisté k zastírání svého úsilí o získání neomezené moci využívali režim Národní fronty, přičemž vztahy mezi nimi a nekomunistickými stranami zůstávaly „nejasné, konfliktní a přechodné“.

Mussolini v prosinci 1943 na otázku novináře Carla Silvestriho, jestli ho někdy napadlo zbavit se krále Viktora Emanuela, odpověděl: *Tvrdilo se, že po pochodu na Řím jsem mohl nastolit italskou republiku. Ne. Pokus by byl určitě ztroskotat a ohrozil by budoucnost fašistického hnutí. Národ nebyl úplně připravený na případnou republikánskou vládu, a nelze zapomínat, že monarchie otevřela fašismu všechny dveře dokořán* (s. 472). Totéž mohl říct Klement Gottwald o prezidentu Benešovi: otevřel komunismu všechny dveře dokořán...

Mussoliniho biografie ovšem klade znepokojivá rovnítka mezi italský fašismus a současný vývoj v Evropě, na prvním místě Putinovo Rusko, které po konci studené války – s narůstajícími ekonomickými problémy – staví revizi jejích výsledků do centra své zahraniční politiky. Podobnost Putinovy vlády s počínáním Mussoliniho po jeho nástupu k moci je mnohdy až zarážející.

Chceme-li lépe pochopit vývoj u nás po roce 1945 stejně jako to, co se děje v současném Rusku, měli bychom se mimo jiné podívat na italské dějiny po první světové válce. Obsáhlá Mussoliniho biografie nám k tomu nabízí vhodnou příležitost.

Petr Placák